THE STUDY OF THE PECULIARITIES IN DECISION-MAKING IN ADOLESCENTS

Maria Pleșca
Assoc. Prof., PhD, „Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova

Abstract: The article deals with the problem of decision-making at the adolescents's age. The adolescent is constantly faced with such situations when it is necessary to choose which way to carry out his activity. This choice will depend on the conditions of the reality that surrounds him, on the goals set, as well as on the individual characteristics of the people who interact with him. In a situation of stress, uncertainty, or choice, it is possible to reduce the influence of emotions on the individual, his behavior, and decision-making, as well as to minimize the feeling of uncertainty only through emotional regulation. The study demonstrated that: 1. there are differences in the manifestation of personal decision-making factors depending on the study profile of adolescents: in ones with a real profile, rationality will be manifested, and in those with a sports profile, the tendency to take risks; 2. there are differences in the manifestation of personal decision-making factors depending on the study profile of adolescents: adolescents with a real profile show rationality, and those with a sports profile tend to take risks.

Keywords: adolescent, real profile, sports profile, decision-making, personal factors, decision-making style.

Luarea unei decizii ca urmare a alegerii celei mai bune alternative dintr-un număr limitat de alternative posibile (permise, optimale, eficiente) este un fel de prescripție pentru acțiune [1]. A. Levine și R. Heller consideră că luarea deciziilor este rezultatul formării, ordonării și selecției celor mai bune dintre alternative. „Procesul decizional este un proces conștient care implică o înțelegere clară preliminară a scopului, structurarea situației problematice inițiale, elaborarea diferitelor opțiuni pentru alegerea celei mai bune alternative și utilizarea metodelor eficiente pentru aceasta" [6, p. 53]. B. Furman notează că scopul motivației este de a depăși conflictul situației și de a ajuta la luarea unei decizii, de a acționa într-un anumit mod [5]. Cu alte cuvinte, luarea unei decizii permite persoanei să decidă cum trebuie să se afirme și ce acțiuni trebuie întreprinse în acest sens. Acțiunea nu este un act unic și calitativ integral, ci presupune, cel puțin, implementarea sa în două etape: 1) etapa pregătitoare (modelarea psihologică a acțiunii și a consecințelor acesteia); și 2) actul în sine [2]. Persoana face planuri „acționează", ca atare, realizează transformări specifice, luând în același timp o decizie care vizează atingerea unui scop anume și satisfacerea unei nevoi [4, p.26]. Procesul de luare a deciziilor îmbină toate capacitățile psihice ale omului: atenția, gândirea, imaginația, reactivitatea, nivelul de inteligență, anumite particularități psihofiziologice [3].

Stresul emoțional frecvent solicită adolescentului răbdare, autocontrol, perseverență, să-și regleze propria activitate și starea psiho-emoțională. Având în vedere aceste circumstanțe, particularitatea activității educaționale dictează adolescentului necesitatea autoreglării și managementului propriului comportament, pentru a depăși eficient dificultățile cu care se confruntă și a lua decizii eficiente ce vor influența dezvoltarea lui ulterioară.

Scopul secvenței de cercetare constă în studierea particularităților stilului de luare a deciziilor la adolescenți. În realizarea studiului practic am pornit de la *presupunerile* precum că: 1. există diferențe în manifestarea stilurilor individuale de luare a deciziilor în funcție de profilul de studii al adolescenților: la adolescenții cu profil real va domina stilul vigilența, iar la cei cu profil sportiv stilurile – evitarea, procristinarea și hipervigilența; 2. există diferențe în manifestarea factorilor personali de luare a deciziilor în funcție de profilul de studii al adolescenților: la adolescenții cu profil real se va manifesta raționalitate, iar la cei cu profil sportiv tendința de a risca.

În cercetare au fost utilizate următoarele *instrumente de măsurare*: Chestionarul Melbourne Decision Making (MDMQ**);** Chestionarul Factori personali de luare a deciziilor (FPD) (Корнилова, 2010) [7]. Eșantionul a fost constituit din 120 de subiecți, cu vârsta cuprinsă între 16 și 18 ani. Dintre care 60 sunt adolescenți ce studiază la profilul real și 60 de la profilul sportiv.

Prin aplicarea Chestionarului *Melbourne Decision Making (MDMQ)* am determinat stilul individual de luare a deciziilor la adolescenți. În continuare vom prezenta datele obținute la cele patru scale.

La *scala vigilența* 35% (42 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 56.66% (68 persoane) la nivelul mediu și 8.34% (10 persoane) la nivelul scăzut. La adolescenți prevalează nivelul mediu. Nivelul înalt pentru acest parametru indică faptul că adolescentul este caracterizat de o raționalitate ridicată, o tendință la prudență și gândire constantă la ceea ce se întâmplă. Deciziile sunt luate prin analiza sistematică a caracteristicilor fenomenelor trăite, cu luarea în considerare constantă a opțiunilor posibile. Nivelul scăzut indică faptul că adolescentul, de regulă, nu se gândește la răspuns, rareori evaluează și analizează dificultățile care apar brusc în calea atingerii obiectivului, nu se gândește la detaliile acțiunile viitoare, se concentrează doar pe ținta finală. Nu este înclinat să-și analizeze propriile acțiuni, motive și acțiuni, ia decizii rapid, uneori fără ezitare, preferă mai degrabă să acționeze decât să reflecteze asupra motivelor eșecurilor sale; adesea nu poate prezice ce comportament așteaptă alții de la el. Nivelul mediu, care prevalează la subiecții din lotul de cercetare, indică că această particularitate oscilează de la caz la caz.

La *scala evitare* 35% (42 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 56.66% (68 persoane) la nivelul mediu și 8.34% (10 persoane) la nivelul scăzut. La adolescenți prevalează nivelul mediu. Nivelul înalt indică că adolescenții, atunci când iau decizii importante, iau în calcul posibilele consecințe ale acestora. O persoană prudentă, pragmatică își planifică cu atenție acțiunile și faptele, atât atunci când elaborează opțiuni pentru o problemă, cât și când o implementează. Programul său de atingere a scopului este diferit prin aceea că se ia în considerare întreaga gamă de consecințe posibile, se folosește strategia cea mai eficientă în atingerea scopului, dacă alegerea se justificată se prezice activitatea viitoare. Nivelul scăzut indică că adolescenților le lipsește capacitatea de previziune, fac o alegere greșită a obiectivelor, nu pot evalua consecințele deciziei luate și posibile abateri în implementarea acesteia.

La *scala procrastinare* 40% (48 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 43.33% (52 persoane) la nivelul mediu și 16.67% (20 persoane) la nivelul scăzut. La această scală, de asemenea predomină nivelul mediu. Principalele semne ale procrastinării sunt lipsa de productivitate și sens în acțiunile efectuate, combinată cu amânarea constantă a celor cu adevărat importante și utile. Într-o anumită măsură, acesta nu este un mare lucru, pentru că nici-un om nu poate lucra ca o mașină. Pauze mici pentru odihnă și schimbarea activității afectează în mod favorabil productivitatea generală. Prin urmare, un alt semn de tergiversare sunt consecințele negative, cum ar fi încălcarea termenelor limită, eșecul planului proiectat, nemulțumiri generale față de activitățile lor academice, posibile probleme personale și psihologice în legătură cu aceasta.

Deci, tergiversarea este în mare parte caracteristică pentru adolescenți. Amânarea este un fel de răspuns emoțional pentru activități planificate sau necesare. În funcție de natura acestor emoții, amânarea este împărțită în două tipuri fundamentale: „relaxată”, atunci când o persoană petrece timpul realizând alte activități de divertisment mai plăcute și „tensionată”, asociată cu o suprasolicitare generală, pierderea simțului timpului, nemulțumire față de propriile realizări, obiective vagi, indecizie și îndoială de sine.

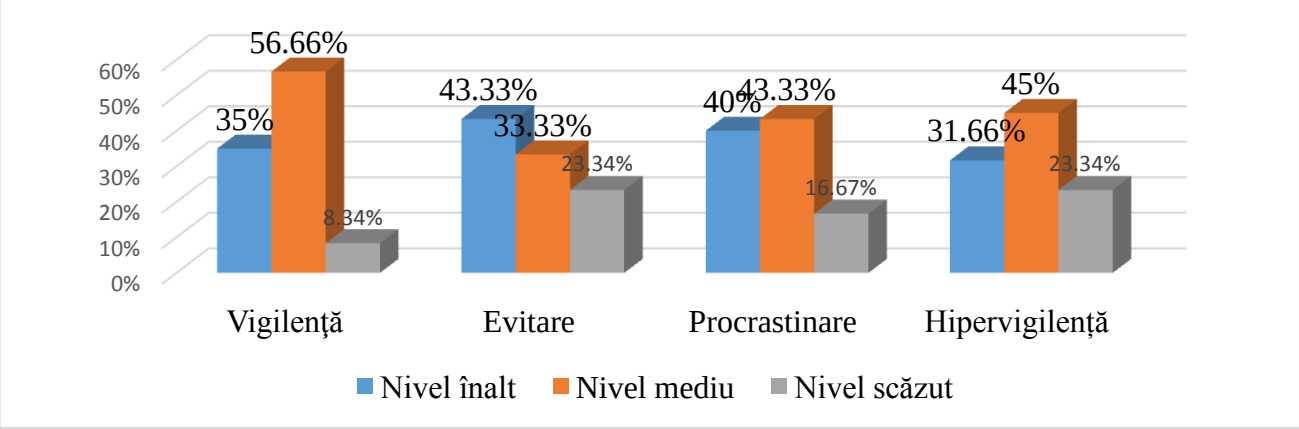

Fig. 1. Frecvențele privind stilul individual de luare a deciziilor la adolescenții din eșantionul total

La *scala hipervigilența* 31.66% (38 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 45.00% (54 persoane) la nivelul mediu și 23.34% (28 persoane) la nivelul scăzut. La această scală, de asemenea predomină nivelul mediu. Adolescenții plasați la nivelul înalt se caracterizează prin predispunere de a lua decizii care implică pericol, sau astfel de decizii care pot duce la eșec cu o probabilitate mare de consecințe nedorite, pierderi. O persoană poate lua o decizie oarbă de dragul riscului (îi plac deciziile care implică risc). În acest caz, o persoană predispusă la riscuri practic nu acordă atenție detaliilor, este neglijentă în colectarea informațiilor, în evaluarea situației. Adolescenții care au dovedit nivel scăzut indică o lipsă de înclinație la risc într-o situație de alegere, manifestă precauție excesivă în alegerea alternativelor, evitarea acestora, au tendința de a schimba o decizie cu alta din cauza fricii de consecințele deciziei alese, chiar și celor vitale.

Astfel, luarea deciziilor ca proces poate fi analizată în contextul ideilor despre alegerea făcută de adolescent. Decizia este alegerea care se realizează în situația de comparare a unui număr de alternative după un criteriu cunoscut subiectului, deși acest criteriu nu este neapărat clar formulat. Sensul alegerii, de regulă, este de a determina modalitatea optimă de desfășurare a activități care vizează obținerea unui anumit rezultat. Sarcina subiectului este de a determina care dintre alternative îndeplinește cel mai bine criteriul dat și de a-l prefera celorlalte. Adolescența este o vârstă importantă în aspectul decizional, maturitatea și independența îi solicită în contextul vieții de zi cu zi a lua deciziile cotidiene, personale, de învățare, sociale. Este deosebit de semnificativ să se ia în considerare trăsăturile acestui proces împreună cu diferite niveluri de autocontrol, deoarece o astfel de caracteristică individual-personală afectează direct componenta de activitate a personalității.

În continuare vom prezenta datele în funcție de profilul de studiu al adolescenților.

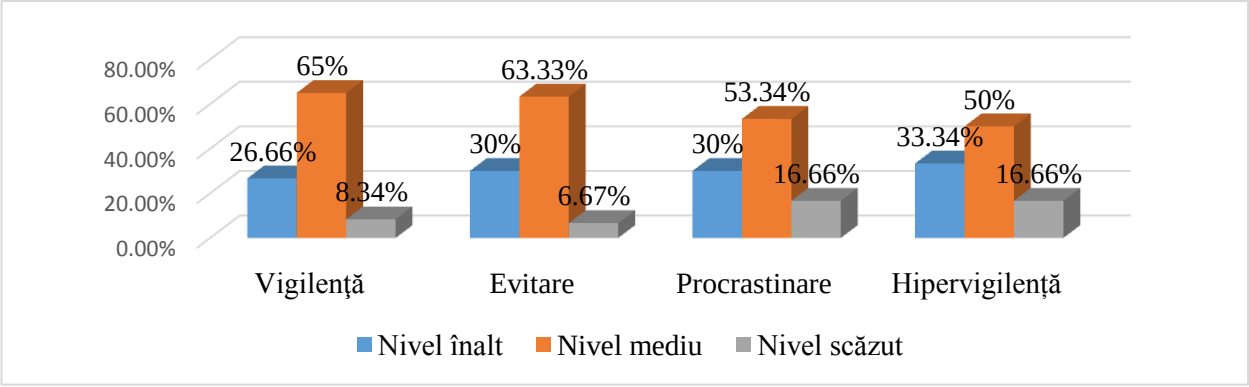

Fig. 2. Frecvențele privind stilul individual de luare a deciziilor la adolescenții cu profil real

La adolescenții cu profil real stilul decizional s-au prezentat cu următoarele frecvențe: la *scala vigilența* 26.66% (16 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 65% (39 persoane) la nivelul mediu și 8.34% (5 persoane) la nivelul scăzut; *scala evitare* se manifestă în felul următor: 30% (18 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 63.33% (38 persoane) la nivelul mediu și 6.67% (4 persoane) la nivelul scăzut; *scala procrastinare* 30% (18 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 53.34% (32 persoane) la nivelul mediu și 16.66% (10 persoane); *scala hipervigilența* 33.34% (20 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 50.00% (30 persoane) la nivelul mediu și 16.66% (10 persoane) la nivelul scăzut. Frecvențele obținute sunt redate în fig.2. Vizualizarea figurii ne dovedește prevalarea nivelului mediu.

Vom analiza și frecvențele privind stilul individual de luare a deciziilor la adolescenții cu profil sportiv. la *scala vigilența* 43.33% (26 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 48.33% (29 persoane) la nivelul mediu și 8.34% (5 persoane) la nivelul scăzut; *scala evitare* se manifestă în felul următor: 40% (24 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 50% (30 persoane) la nivelul mediu și 10% (6 persoane) la nivelul scăzut; *scala procrastinare* 50% (30 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 33.34% (20 persoane) la nivelul mediu și 16.66% (10 persoane); *scala hipervigilența* 30% (18 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 40.00% (24 persoane) la nivelul mediu și 30.00% (18 persoane) la nivelul scăzut. Frecvențele obținute sunt redate în fig.3.

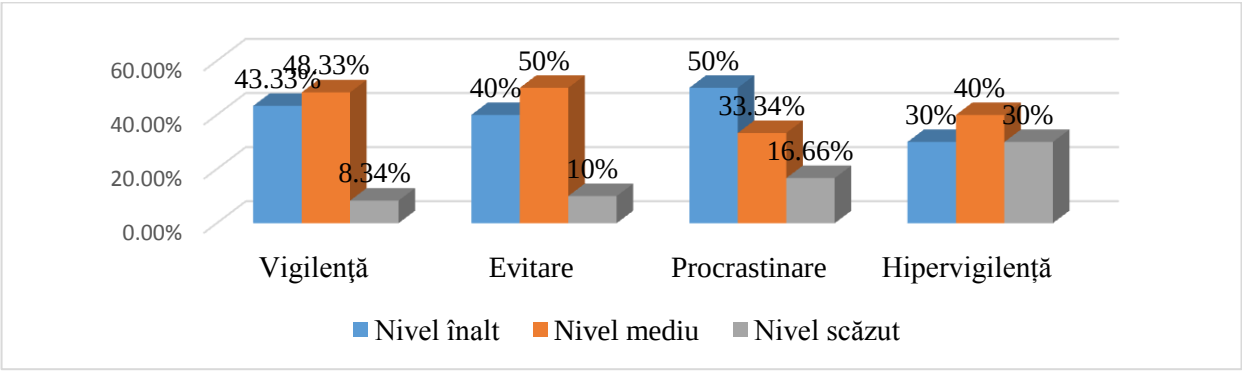

Fig. 3. Frecvențele privind stilul individual de luare a deciziilor la adolescenții cu profil sportiv

Lipsa deprinderilor și incapacitatea de a lua decizii duce la faptul că eficiența scade semnificativ, interpretarea incorectă a stărilor psihice interne duce și la o scădere a procesului de antrenament. Adoptarea de către adolescent a unei decizii, adică alegerea sa, este tocmai acolo unde este necesar de a prezice rezultatul, există o incertitudine a criteriilor acesteia și este necesară construirea de alternative (dacă criteriile sunt definite, acestea pot fi formalizate de subiect, privându-l astfel de actul de alegere ca depășire a incertitudinilor subiective).

Pentru a valida ipoteza conform căreia, *există diferențe în manifestarea stilurilor individuale de luare a deciziilor în funcție de profilul de studii al adolescenților: la adolescenții cu profil real va domina stilul vigilența, iar la cei cu profil sportiv stilurile – evitarea, procristinarea și hipervigilența*, vom realiza cercetarea diferențelor între lotul adolescenților cu profil real și cei cu profil sportiv, utilizând testul T-Student. Vom interpreta datele care reflectă diferențele statistice stabilite între stilurile individuale de luare a deciziilor.

La scala *vigilența*, în grupul sportiv a fost M=13,17±0,29, în al grupul adolescenților cu profi real - M=13,19±0,37, nu au fost determinate diferențe semnificative, adică caracteristicile care reflectă acest factor decizional sunt inerente subiecților din ambele grupuri în grad egal.

La scala *evitare* la adolescenții cu profil sportiv M= 3,02±0,33, la lotul de adolescenți cu profil real M=11,95±0,22. Se atestă o diferență semnificativă (t=2,65, p≤0,01). O scădere semnificativă a evitării a fost înregistrată la lotul de adolescenți cu profil real la p≤0,01, ceea ce indică o severitate mai mare a evitării în acest grup. O medie mai mare la adolescenții cu profil sportiv ne indică că pentru ei este caracteristic să ia decizii finale fără îndoieli. Sunt persistenți, rapizi, intenționați, curajoși, încrezători în alegerea și implementarea deciziei. Obstacolele neașteptate cu care se confruntă și care interferează cu luarea unei decizii finale sunt fie depășite cu ușurință, fie ignorate.

Media mai mică pentru adolescenții cu profil real caracterizează trăsăturile de personalitate care indică prezența îndoielilor, ezitării, reflecțiilor nerezonabile chiar și atunci când se ia o decizie evidentă, când se aleg mijloace sau modalități de implementare a uneia deja luate. Astfel de persoane se caracterizează prin instabilitate a intențiilor, mai ales în cazul unor situații dificile de viață, lipsă de voință atât în luarea unei decizii cât și în implementarea acesteia. Un astfel de stil de luare a deciziei s-ar fi putut forma la adolescenții sportivi în condițiile în care strategia de evitare le-a oferit cel mai bun rezultat al situației. Probabil, ei sunt dominați de motivația de a evita eșecurile. Rezultatele studiului nostru arată că luarea deciziilor de către adolescenții sportivi se datorează în mare măsură unui astfel de factor precum evitarea, care nu necesită acțiuni decisive, stres semnificativ și responsabilitate pentru acțiuni și consecințele acestora, ci, dimpotrivă, îndepărtează de situație conflictuală și face posibilă amânarea soluționării problemei.

Conform scalei *procrastinarea*, media în lotul adolescenților cu profil sportiv a fost de M=10,7±0,3, în grupul adolescenților cu profil real M=8,5±0,32. O creștere semnificativă a *procrastinării* s-a înregistrat la lotul adolescenților sportivi (t=4,79, p≤0,01), ceea ce indică o severitate mai mare a *procrastinării* la acest grup și reflectă o tendință mai mare de a amâna rezolvarea situației problematice și de a evita independența atunci când apare o problemă. Deci, adolescenții cu un nivel ridicat de tergiversare se caracterizează prin incapacitatea și lipsa dorinței de a gândi succesiunea acțiunilor lor, nu pot să elaboreze independent un program de acțiune, au tendința de a nu observa greșelile lor și nu-și critică acțiunile. Probabil, ei mizează, în mare parte, pe faptul că antrenorii iau decizii pentru ei. Criteriile lor subiective de succes nu sunt suficient de stabile, ceea ce duce la o deteriorare neașteptată a calității rezultatelor, creșterea volumului de muncă sau dificultăți externe. Astfel de adolescenți sunt convinși că forțele care le influențează soarta sunt dincolo de influența lor, adică reprezentanții acestui grup tind să transfere responsabilitatea și vina pentru eșecuri asupra altor persoane. Adolescenții sportivi cu un nivel ridicat de procrastinare sunt mai puțin activi în relațiile interpersonale decât subiecții cu un nivel scăzut de amânare, ei se identifică cu oameni care sunt dependenți de ceilalți și incapabili să-și schimbe natura comunicării cu aceștia.

Cele menționate anterior sugerează că *procrastinarea* în luarea unei decizii de către adolescenții sportivi se poate datora unor caracteristici psihologice specifice care formează ineficiența activităților și comportamentului general.

Conform scalei *hipervigilența* la adolescenții sportivi, M=10,9 ± 0,27, la lotul adolescenților cu profil real M=8,5 ± 0,34. O creștere semnificativă a indicatorului a fost

înregistrată în grupul de adolescenți sportivi (t=5,42, p ≤ 0,01), ceea ce indică o severitate mai mare în acest grup de hipervigilență ca factor decizional.

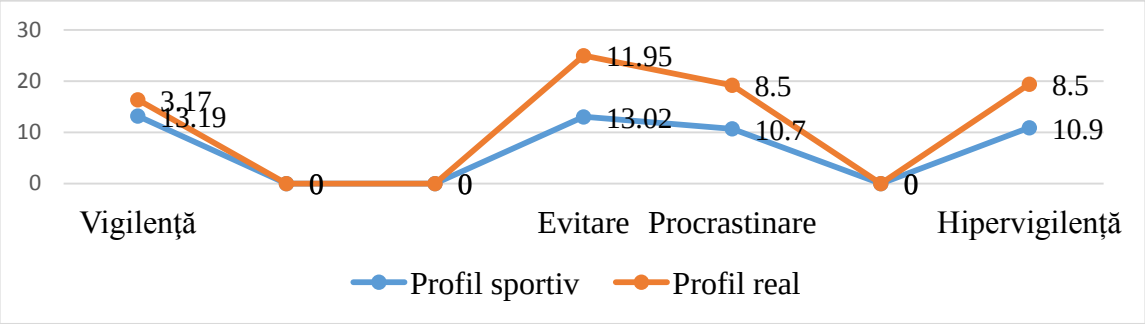

Fig. 4. Profilul stilului individual de luare a deciziilor la adolescenții cu profil sportiv și cei cu profil real

Hipervigilența asigură luarea de decizii impulsive, care promite posibilitatea evitării unei probleme, iar în situații limită se realizează ca o „panică" în alegerea dintre alternative. Profilul stilului individual de luare a deciziilor la adolescenții cu profil sportiv și cei cu profil real este reflectat în fig.4.

Pe baza faptului că factorii decizionali care pot fi diagnosticați cu ajutorul Chestionarului Melbourne se referă la componenta reglementară a procesului decizional, am considerat oportun să studiem specificul luării deciziilor la adolescenți și în context personal, adică să explorăm posibilitățile lor de a utiliza modalități productive de a lua decizii în situații de incertitudine, cum sunt prezentate reprezentările subiective ale riscului personal în conștiința de sine la ei. În urma aplicării acestui chestionar putem deduce că: *evitarea, procrastinarea și hipervigilența* sunt mai evidente la adolescenții cu profil sportiv. Probabil, antrenamentele permanente conduse de antrenori i-au determinat pe aceștea să se bazeze pe deciziile luate de antrenori, neoferindu-le, adolescenților posibilitatea de a lua decizii de sine stătător.

Deci, ipoteza conform căreia, *există diferențe în stilurile individuale de luare a deciziilor în funcție de profilul de studii al adolescenților: la adolescenții cu profil real domină stilul vigilența, iar la cei cu profil sportiv stilurile – evitarea, procristinarea și hipervigilența* a fost validată.

Chestionarul „Factori personali de luare a deciziilor" (FPD) (Корнилова, 2010), l-am utilizat pentru a cerceta factorii de autoreglare personală în luarea de decizii: 1) *raționalitatea* ca dorință de a colecta informații complete pentru o orientare în situație și pentru a lua decizii personale; 2) *disponibilitatea pentru risc* ca acceptare a incertitudinii și disponibilitatea de a lua o decizie într-o asemenea situație. Datele cu privire la factorii personali de luare a deciziilor a lotului integru (n=120) sunt prezentate în fig. 5.

La *scala raționalitatea* 43.34% (52 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 31.66% (38 persoane) la nivelul mediu și 25.00% (30 persoane) la nivelul scăzut. La această scală predomină nivelul înalt, ceea ce presupune că adolescenții se caracterizează printr-o raționalitate ridicată, o tendință la prudență, reflecție constantă asupra a ceea ce se întâmplă cu ei. Deciziile sunt luate prin analiza sistematică a cauzelor ce îi influențează, cu luarea în considerare a opțiunilor acțiuni posibile, acestea se caracterizează printr-un grad ridicat de dezvoltare a tuturor elementelor de analiză. Cei care au cote la nivel scăzut indică faptul că, de regulă, nu se gândesc la răspuns, rareori evaluează și analizează dificultățile care apar pe neașteptate în calea atingerii scopului, nu se gândește la detaliile acțiunilor viitoare, se concentrează doar pe ținta finală. Acești adolescenți nu-și analizează propriile acțiuni, motive, iau decizii rapid, uneori fără ezitare, preferă mai degrabă să acționeze decât să reflecteze asupra motivelor eșecurilor sale; adesea nu pot prezice ce comportament așteaptă alții de la ei.

La *scala disponibilitatea de a risca* 31.66% (38 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 33.34% (40 persoane) la nivelul mediu și 35.00% (42 persoane) la nivelul scăzut. Nivelul mediu și cel scăzut au aproape cote identice. Adolescenții amplasați la nivelul înalt se caracterizează prin faptul că sunt predispuși să ia decizii care implică pericol, sau astfel de decizii care pot duce la eșec cu o probabilitate mare de consecințe nedorite, pierderi personale. O persoană poate lua o decizie oarbă în numele riscului (îi plac deciziile care implică risc). În acest caz, adolescentul predispus la riscuri practic nu acordă atenție lucrurilor neimportante, este neglijent în colectarea informațiilor, în evaluarea situației. Cei ce au dovedit cote scăzute indică o lipsă de înclinație la risc într-o situație de alegere, denotă precauție excesivă în alegerea alternativelor, în evitarea acestora, au tendința de a schimba o decizie în alta din cauza fricii excesive de consecințele evaluate ale primei decizii, chiar dacă este una stringentă.

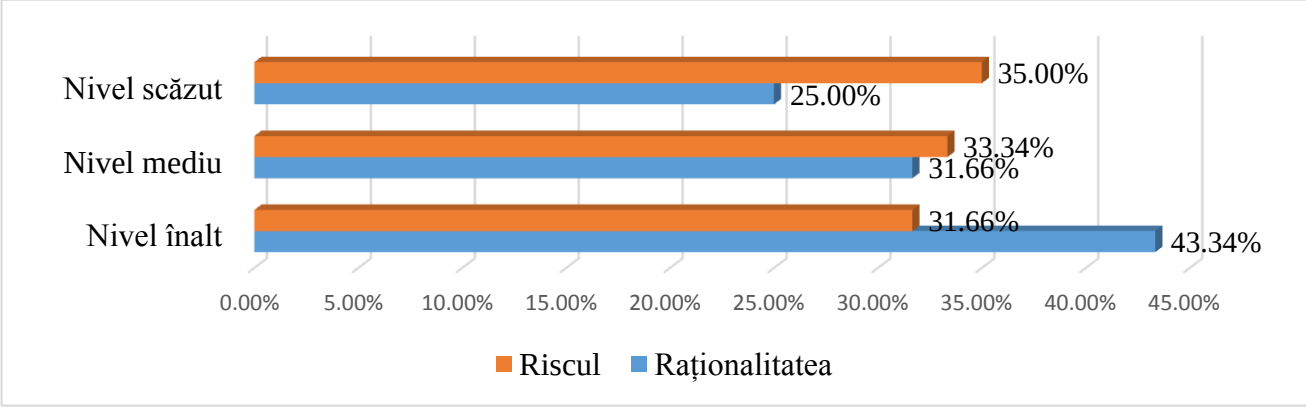

Fig. 5. Frecvențele privind factorii personali de luare a deciziilor la adolescenții din eșantionul total

Riscul de a lua o decizie apare atunci când rezultatele nu sunt clar definite, dar se cunoaște probabilitatea lor. Riscul presupune o probabilitate mare de consecințe nedorite, pierderi. Aceasta oscilează între două poluri - certitudine și incertitudine; o situație care permite identificarea nu numai consecințelor posibile ale fiecărei alegeri, ci și probabilitățile apariției lor. Riscul este un posibil pericol, o acțiune la întâmplare, care necesită, pe de o parte, curaj în speranța unui deznodământ fericit, pe de altă parte, atenție sporită față de rezultatele justificării matematice a gradului de risc.

Vom analiza și frecvențele privind factorii personali de luare a deciziilor la adolescenți în funcție de profilul de studiu. La adolescenții cu profil real au fost atestate următoarele frecvențe: La *scala raționalitatea* 66.66% (40 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 30.00% (18 persoane) la nivelul mediu și 3.34% (2 persoane) la nivelul scăzut. La *scala disponibilitatea de a risca* 20.00% (12 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 25.00% (15 persoane) la nivelul mediu și 55.00% (33 persoane) la nivelul scăzut. La adolescenții cu profil real predomină factorul de luare a deciziilor – *raționalitatea*. La factorul *disponibilitatea de a risca*, predomină la mai mult de jumătate din acest grup. Datele sunt prezentate în fig.6.

Raționalitatea ca factor esențial în luarea de decizii prevalează la nivel înalt la adolescenții cu profil real și indică faptul că o persoană, atunci când ia decizii de viață, ia în considerare posibilele consecințe. Ei sunt persoane prudente, pragmatice, își planifică cu atenție acțiunile și faptele, atât atunci când elaborează opțiuni pentru o soluție, cât și când o implementează. Programul său de atingere a scopului deciziei este diferit prin aceea că se ia în considerare întreaga gamă de consecințe posibile, se folosește strategia pentru atingerea scopului, alegerea este justificată și se prezice viitorul. Raționalitatea ridicată indică la adolescenții cu profil real că deciziile sunt luate prin analiza sistematică a caracteristicilor a ceea ce se întâmplă, cu luarea în considerare constantă a opțiunilor. Ei se caracterizează printr-un grad ridicat de dezvoltare a tuturor elementelor de analiză din structura alegerii finale.

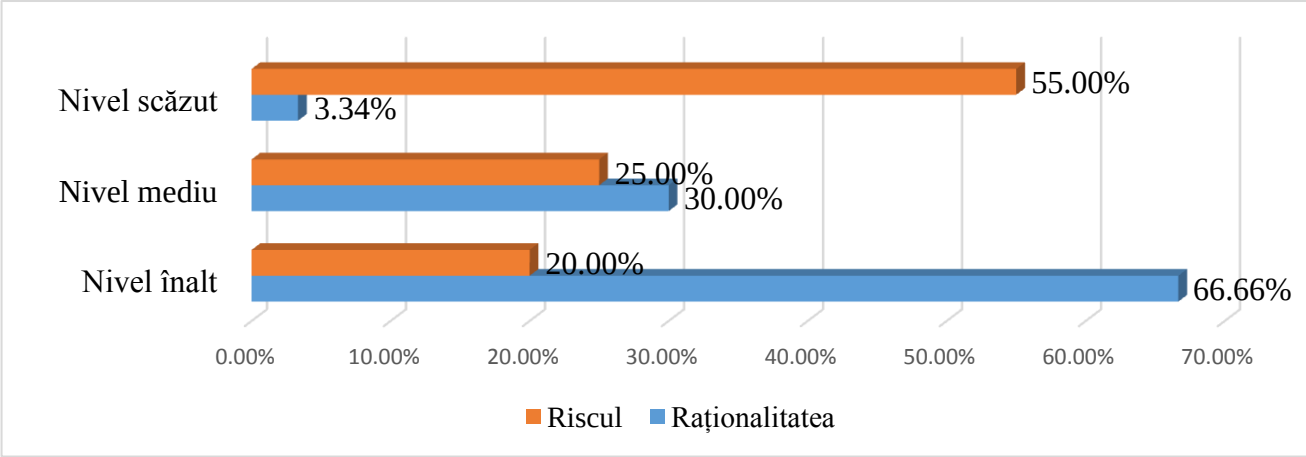

Fig. 6. Frecvențele privind factorii personali de luare a deciziilor la adolescenții cu profil real

Adolescenții cu profil sportiv, de regulă, nu se gândesc la răspuns, rareori evaluează și analizează dificultățile care apar brusc pe calea atingerii scopului, nu se gândește la detaliile acțiunile viitoare, se concentrează doar pe ținta finală. Nu sunt înclinați să-și analizeze propriile acțiuni, motive și acțiuni, ia decizii rapid, uneori fără ezitare, preferă să acționeze decât să reflecteze asupra motivelor eșecurilor sale; adesea nu poate prezice ce comportament așteaptă alții de la el.

La adolescenții cu profil sportiv au fost atestate următoarele frecvențe: La *scala raționalitatea* 20.00% (12 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 33.34% (20 persoane) la nivelul mediu și 46.66% (28 persoane) la nivelul scăzut. La *scala disponibilitatea de a risca* 40.00% (24 persoane) s-au plasat la nivelul înalt; 41.66% (25 persoane) la nivelul mediu și 18.34% (11 persoane) la nivelul scăzut. La adolescenții cu profil sportiv situația este inversă: predomină factorul *disponibilitatea de a risca*, iar factorul de luare a deciziilor – *raționalitatea* este la nivelul scăzut. Deci, adolescenții sportivi sunt persoane cu o nevoie puternică de dominație și autoafirmare, sunt mai riscante; sunt independenți și perseverenți dau dovadă de mare prudență; impulsiv și căută senzații tari și sunt mai riscanți. Probabil, activitățile sportive care se realizează în condiții de incertitudine, în condiții extreme afectează succesul și procesul activității, inclusiv pe cele de învățare. Datele sunt prezentate în fig.2.7.

Dorința de a risca și înclinația pentru risc nu sunt întotdeauna diferențiate și clar definite. Astfel, înclinația pentru risc, împreună cu dorința de risc și autoapărare, sunt considerate componente, indicatori ai pregătirii unei persoane pentru risc. Apetitul pentru risc include ideea de risc personal, dispus ca o proprietate individuală care distinge comportamentul adolescenților în situații de același tip. Probabil, comportamentul de risc al adolescenților cu profil sportiv este determinat în primul rând de factorii de mediu sau de alte trăsături de personalitate, cum ar fi nivelul de anxietate sau agresivitate. Uniformitatea comportamentului acestor persoane în diferite situații poate fi considerată un argument în favoarea faptului că au o trăsătură de personalitate dezvoltată numită *apetit pentru risc*.

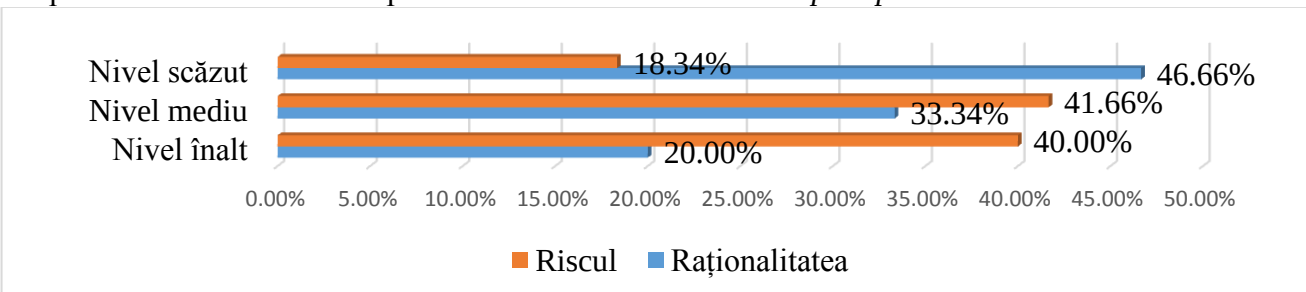

Fig. 7. Frecvențele privind factorii personali de luare a deciziilor la adolescenții cu profil sportiv

Prima posibilitate de apariție a situațiilor riscante la adolescenți este asociată cu factori obiectivi. De fapt, acestea sunt situații sau activități cu un grad ridicat de incertitudine pentru majoritatea oamenilor, care se manifestă indiferent de capacitățile lor subiective. O altă posibilitate de apariție a situațiilor de risc este asociată cu factorii subiectivi, adică cu caracteristicile psihologice ale adolescenților care desfășoară anumite activități, rezolvă diverse probleme, iau decizii. Potențialul riscogen este un mecanism intelectual-psihologic pentru inducerea voluntară sau involuntară a adolescenților sportivi (crearea, provocarea) în situații de risc, este o tendință de rezolvare a problemelor cu un grad ridicat de incertitudine, ca preferință pentru cazurile care conțin elemente de risc. Potențialul lor de risc nu presupune neapărat capacitatea de a rezolva cu succes problemele de management riscante. Alte componente ale psihicului uman sunt responsabile pentru succesul rezolvării unor astfel de probleme și, în primul rând, intuiția, logica și bunul simț și astfel de trăsături de personalitate precum încrederea în sine, determinarea, independența, flexibilitatea, reflexivitatea etc..

Adolescenții cu profil real nu au tendință mare spre risc. Ei iau decizia prin pași deliberați, într-o situație de alegere, cântăresc cu atenție toate argumentele pro și contra și sunt meticuloși în colectarea și analiza informațiilor disponibile. Soluțiile sunt amănunțite, detaliate, se disting prin completitudine și detalii; iau în serios identificarea posibilelor opțiuni; efectuarea unei alegeri este plină de detalii semnificative.

Potențialul adolescentului în luarea deciziilor nu este doar o abilitate, ci și o proprietate individuală conturată din experiența, deprinderile, cunoștințele și valorile proprii, determinată de utilizarea activă a resurselor personale în condițiile schimbătoare de viață. Adolescentul se caracterizează prin absența îndoielilor cu privire la adoptarea deciziei finale, persistență, rapiditate, intenționalitate, curaj, încredere în alegerea și punerea în aplicare a deciziei. Obstacolele care apar și care interferează cu luarea unei decizii finale sunt fie depășite cu ușurință, fie ignorate.

În continuare vom valida ipoteza conform căreia *există diferențe în manifestarea factorilor personali de luare a deciziilor în funcție de profilul de studii al adolescenților: la adolescenții cu profil real se va manifesta raționalitate, iar la cei cu profil sportiv tendința de a risca*. Vom realiza cercetarea diferențelor între lotul adolescenților cu profil real și cei cu profil sportiv, utilizând testul T-student.

Media la „Raționalitate” la adolescenții cu profil real M=6,51±0,34 la adolescenții cu profil sportiv M= 3,8±0,46 ($t=4.67, p\leq 0,001$). Deci, la adolescenții cu profil sportiv raționalitatea este mai puțin pronunțată ca factor de decizie. Astfel, adolescenții cu profil real se caracterizează printr-o mai mare disponibilitate de a se gândi la deciziile lor și de a acționa cu cea mai deplină orientare posibilă în situație, ceea ce poate caracteriza decizii diferite, inclusiv riscante, ale subiectului. La adolescenții cu profil sportiv raționalitate în luarea deciziilor se manifestă la cote joase, ei sunt ghidați de o gândire mai irațională. Acțiunile lor reprezintă impulsuri emoționale, iar deciziile se bazează pe intuiție. Ei sunt capabili să vadă doar o parte a problemei, ceea ce o face greu percepută și incorect apreciată, fapt ce împiedică și dezvoltarea personală a unui adolescent. Dacă personalitatea nu se dezvoltă sau se dezvoltă într-o singură direcție, așa cum se întâmplă adesea cu gândirea irațională, atunci aceasta afectează toate calitățile psihologice ale persoanei. Gândirea irațională dominantă la adolescenții sportivi provoacă eșecul analizei adevăratelor consecințe ale acțiunilor lor, ei văd totul prin prisma „ochelarilor rozi”, care formează o viziune distorsionată asupra lumii.

Deci, raționalitatea, nu este doar capacitatea de a privi lumea în mod rezonabil, ci și de a gândi rațional, adică raționalitatea în luarea deciziilor este un element din care se construiește nu numai gândirea adecvată, ci se asimilează cunoștințe noi și se formează capacitatea de a

prevedea consecințele reale ale acțiunilor. Adolescenții vor folosi analiza cost-beneficiu mai des decât regulile simple de raționalitate pe care le folosesc adulții.

Cotele înalte la *raționalitate* a adolescenților cu profil real sunt asociate cu deciziile cu privire la ei înșiși, care există în spațiul vital al adolescenților, unde el se compară constant cu ceilalți, reflectă asupra propriului comportament, calităților personale și relațiilor cu alte persoane. Astfel, se poate concluziona că, cu cât este mai largă sfera de activitate a unui adolescent în sens psihologic și cu cât este mai largă gama de sarcini posibile, cu atât el își va forma nivelul necesar de raționalitate. Adolescenții sportivi, a căror personalitate s-a format într-un mediu de competiție, nu au experiența și practica rațională în a lua decizii, raționalitatea lor pare a fi deficitară.

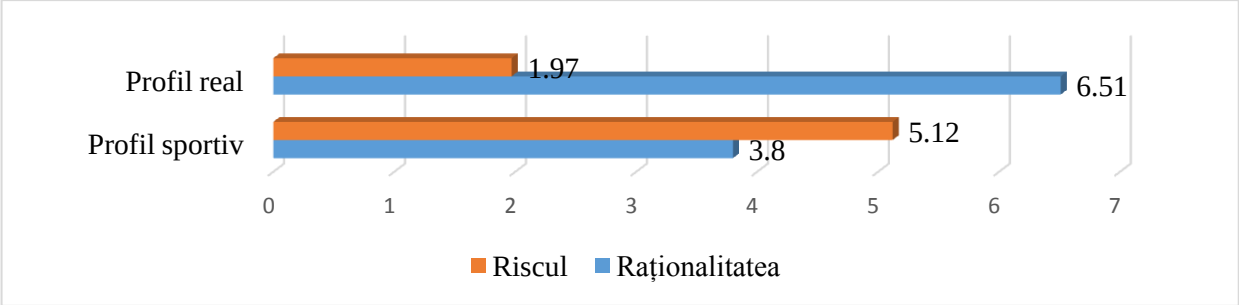

Fig. 8. Mediile cu privire la stilul individual de luare a deciziilor la adolescenții cu profil sportiv și cei cu profil real

Mediile pentru *tendința spre risc* indică la adolescenții cu profil real - M=1,97±0,17 și M=5,12±0,47 pentru adolescenții cu profil sportiv. O creștere semnificativă a acestui indicator a fost înregistrată în grupul de adolescenți sportivi, diferență statistic semnificativă (t=6.25, p≤0,001), ceea ce indică o severitate mai mare a asumării riscurilor personale în luarea deciziilor la acest grup. Criteriul de acceptare a riscului include un act de evaluare subiectivă: riscul din punctul de vedere al subiectului este acolo unde acesta nu numai că a constatat o discrepanță între necesitatea reală și oportunitățile potențiale în gestionarea situației, dar și în cazul în care evaluarea potențialului însuși al capacităților lor este incertă. Tendința pentru risc sau riscul hedonist este inerent unor caracteristice personale ale adolescenților. Prin urmare, adolescenții sunt adesea implicați în tot felul de situații dubioase care atrag prin noutatea, pericolul și incertitudinea lor. Prin aceasta, ei își dovedesc lor înșiși și altor persoane propria independență. Trebuie avut în vedere faptul că apetitul pentru risc, sau riscul hedonic, se poate schimba puțin în timp și poate rămâne o caracteristică de personalitate complet stabilă. Remarcăm că adolescenții nu sunt neapărat mai predispuși la risc, dar sunt mai sensibili la rezultate pozitive în comparație cu adulții, ceea ce, în caz de raționalitate insuficientă, determină posibilitatea unor acțiuni riscante. Astfel, specificul factorilor decizionali cu caracter reglator pe care i-am identificat la adolescenții cu profil sportiv, combinat cu lipsa de raționalitate și predominanța riscului ca componentă personală a sistemului decizional, indică o preferință pentru strategii neconstructive și sunt componente ale procesului decizional.

Deci, ipoteza conform căreia *există diferențe în manifestarea factorilor personali de luare a deciziilor în funcție de profilul de studii al adolescenților: la adolescenții cu profil real se manifestă raționalitate, iar la cei cu profil sportiv tendința de a risca* a fost validată.

În concluzie putem afirma că: Luarea deciziilor de către adolescenții cu profil sportiv, spre deosebire de cei cu profil real, se datorează în mare măsură unui astfel de factor precum evitarea, care nu necesită acțiuni decisive, stres semnificativ și responsabilitate pentru acțiuni și consecințe, ci, dimpotrivă, îndepărtează de situația conflictuală și face posibilă amânarea de a lua decizii. Când apare o problemă, aceștia sunt mai înclinați să amâne rezolvarea acesteia și să evite independența, care se datorează unor caracteristici psihologice specifice care determină ineficiența activității și comportamentul acestor subiecți. Luarea deciziilor într-o

situație de incertitudine la acești adolescenți nu include orientarea intelectuală în căutarea unei ieșiri din dilemă, adică există probabilitatea de luare a deciziilor impulsive, fapt ce determină posibilitatea evitării problemei, iar în situații extreme se manifestă ca o alegere panicată alternative. Adolescenții cu profil sportiv, spre deosebire de cei cu profil real, sunt mai puțin dispuși să se gândească la deciziile lor și acționează irațional în situația-problemă, fapt ce duce la decizii diferite, inclusiv riscante, ale subiectului. În același timp, acești subiecți se caracterizează printr-un grad mai mare de pregătire personală pentru risc în luarea deciziilor.

Specificul factorilor decizionali, combinat cu lipsa de raționalitate și predominanța dorinței de risc ca componentă personală a sistemului decizional, indică o preferință pentru componentele neconstructive ale acestui sistem la adolescenții cu profil sportiv, care necesită o intervenție psihologică special organizată și formarea unor mijloace adecvate și eficiente din punct de vedere social de organizare și de autocontrol al activităților și comportamentului.

BIBLIOGRAPHY

1. ARIELY, D. Irational în mod previzibil. Forțele ascunse care ne influentează deciziile. București: Publica. 2010. 424 p.. ISBN: 9789731931371
2. BRUSTUR, G. Asumarea riscului şi autocontrolul în luarea deciziilor la delincvenţii juvenili. În: STĂNIŞOR, E. (coord.), BĂLAN, A., PRIPP, C.: Universul carceral. Culegere de studii, Bucureşti: Editura Oscar Prin, 2004, pp. 486-508.
3. CLERGET, S. Criza adolescenţei. Bucureşti: EdituraTrei, 2008. 256 p.ISBN: 978- 73- 707-204-7.
4. DUCKWORTH, A. Puterea pasiunii și a perseverenței. Tr. de I. Bertea. București: Publica, 2016. 412 p. ISBN 9786067222050.
5. FURMAN, B. Metoda Eu Pot în acţiune. Iaşi: Psy, 2018. 276 p. ISBN 978-606-94579-1-7.
6. LEVINE, A., HELLER, R. Stilurile de decizii. Cluj-Napoca: ASCR, 2015. 288 p. ISBN 978-606-8244-86-0.
7. КОРНИЛОВА, Т. В. Психология риска и принятия решений. — М.:Аспект Пресс, 2003.